

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ОСНОВ ПРОВАДЖЕННЯ У ВЕРХОВНОМУ СУДІ: КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ



О. ДРОЗДОВ
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого),
Перший проректор Вищої школи адвокатури,
голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної
комісії адвокатури*

Система правосуддя у будь-якій державі завжди є об'єктом пильної уваги та викликає гострі дискусії серед правників. Така ж ситуація склалася і в Україні. Як цілком слушно зазначає Л. Москвич, система правосуддя в Україні від моменту набуття державою незалежності фактично перебуває у стані постійного реформування. Як правило, кожен реформаторський захід у цій сфері відбувався під гаслами забезпечення незалежності судової влади, наближення національної судової системи та судочинства до міжнародних європейських норм і стандартів [1, 24]. Не менша увага приділяється й нормативному визначенню правового статусу найвищого судового органу, від якого залежить функціонування системи судуострою країни загалом.

Особлива гострота цих питань для нашої держави обумовлена не лише внесенням у 2016 р. змін до Конституції України в частині правосуддя та ухва-

лення у новій редакції Закону «Про судуострій і статус суддів» (далі — Закон про судуострій) [2], а й пошуком, так би мовити, оптимальної моделі функціонування Верховного Суду в системі кримінального процесу. Наведене обумовлює необхідність формування належних правових основ провадження у Верховному Суді, перш за все в частині чіткого визначення повноважень Касаційного кримінального суду та Великої Палати, які діють у складі Верховного Суду. Отже, нині вкрай актуально звучать слова видатного науковця, професора Ю. Грошевого про те, що важливою тенденцією розвитку сучасного процесуального законодавства повинна стати уніфікація процесуального регулювання, її узгодження, гармонізація, інтеграція правової регламентації, тобто процес підпорядкування форми і змісту законодавства з метою досягнення термінологічної і смислової єдності та узгодженості в рамках декількох процесуаль-

них галузей права. Уніфікація послужить проявом удосконалення самої форми правового регулювання. Роль уніфікуючого акта можуть виконати Основи процесуального права України, в яких повинні бути закріплені загальні принципи процесів і їх правовий зміст, джерела правового регулювання, роль судового прецеденту, загальні поняття; співвідношення імперативних і диспозитивних начал, основні положення теорії доказів, порядок перегляду рішень, а також загальні для всіх галузей положення, що стосуються захисту прав і законних інтересів учасників процесу [3, 6]. У свою чергу, В. Трофіменко пропонує під кримінальною процесуальною формою розуміти сукупність закріплених кримінальним процесуальним законом юридичних процедур, умов і гарантій, які забезпечують вирішення завдань кримінального провадження [4, 74]. Цілковито обґрунтованим видається й твердження науковця, що між уніфікацією і диференціацією процесуальної форми існує діалектичний взаємозв'язок, оскільки диференціація є можливою лише за умови існування уніфікованої форми. Уніфікація ж процесуальної форми є своєрідним результатом диференціації більш широкого явища, яким виступає юридичний процес у цілому. Тому уніфікація має розглядатися не лише як відправна точка, а й як підсумок попередньої диференціації процедурної форми більш високого рівня. Натомість диференціація кримінальної процесуальної форми являє собою спосіб процесуальної організації, відповідно до якого в системі кримінального процесу автономізуються окремі процесуальні провадження і встановлюються загальний та диференційовані процесуальні порядки їх здійснення [4, 240]. Зазначені положення слугуватимуть доктринальним підґрунтям у цій публікації. Адже відправними точками у питанні формування концепції належної правової процедури щодо функціонування

Верховного Суду у системі кримінального процесу є саме відповідні чинні норми Основного Закону та Закону про судоустрій. Так, ст. 125 Конституції України [5] встановлено, що Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України. Статтею 36 Закону про судоустрій визначено, що Верховний Суд як найвищий суд у системі судоустрою України забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та в спосіб, визначені процесуальним законом. Верховний Суд здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, — як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом. Крім того, забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом (п. 6 ст. 36). Таким чином, наведеними нормативними актами визначаються основи кримінального процесуального статусу Верховного Суду та окреслюються межі його процесуальних повноважень, які повинні знаходити свій вияв у таких окремих кримінальних процесуальних провадженнях, як апеляційне та касаційне з урахуванням відповідних особливостей.

Враховуючи, що однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та, у визначених законом випадках, — на касаційне оскарження судового рішення (п. 8 ст. 129 Конституції України, п. 20 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України [6] (далі — КПК України)), в якому йдеться про суд апеляційної інстанції, після слів «що ухвалив оскаржуване судові рішення» доповнити словами: «а також у випадках, визначених цим Кодексом, Верховний Суд». Натомість п. 21 ст. 3 КПК України викласти в такій редакції: «суд касаційної інстанції — Верховний Суд».

Водночас постає питання законодавчого визначення процесуального статусу Верховного Суду як суду касаційної інстанції та місця норм права, що регулюють порядок здійснення ним правосуддя у кримінальному провадженні у структурі КПК України. Автор цих рядків вже намагався повернути увагу науковців і практиків до окремих аспектів провадження у Верховному Суді України [7]. Проте суттєва зміна, так би мовити, вектору розвитку законодавства щодо визначення правового статусу Верховного Суду спонукає для подальших наукових розвідок. Нині в Україні триває перехід до так званої триланкової судової системи, в якій саме на Верховний Суд, загалом як на суд касаційної інстанції, покладено обов'язок, як вже зазначалося, забезпечення сталості та єдності судової практики. До речі, таку ідею підтримував і сам Верховний Суд України. Так, в інтерв'ю газеті «Голос України» Голова Верховного Суду України Я. Романюк переконував, що позиція Верховного Суду України була і залишається незмінною: для України оптимальною є триланкова судова система, в якій існує єдиний суд касаційної інстанції — Верховний Суд України. І питання полягає не в тому, що вищі суди повинні припинити свою діяльність, а в тому, який механізм пропонується для переходу від нинішньої чотириланкової системи судів до триланкової [8]. До речі, й у наукових колах звучить підтримка наведеної точки зору. Так, В. Сердюк наголошує на тому, що правовий статус Верховного Суду України за будь-яких реформ не може ставитися під сумнів. Саме в цій судовій установі відповідно до приписів чинного законодавства консоліднуються всі види судочинства, а необхідність забезпечення єдності правозастосування шляхом здійснення правосуддя свідчить про потребу й надалі утверджувати статус Верховного Суду України як найвищого судового органу

серед усіх судів загальної юрисдикції, покликаною об'єднати і спрямувати зусилля держави для підвищення ефективності судового захисту, що визнається фундаментальною цінністю в демократично організованому суспільстві [9, 41]. Разом із тим Н. Бобечко зазначає, що завдання забезпечення єдності судової практики повинно реалізовуватися у межах касаційного провадження. Це вимагає його реформування. З одного боку, касаційне провадження має продовжувати виконувати роль останнього ефективного засобу правового захисту перед зверненням до міжнародних судових установ чи органів міжнародних організацій (залишаючись звичайною формою оскарження й перевірки судових рішень), а з другого — забезпечувати єдність і стабільність судової практики, сприяти удосконаленню кримінального та кримінального процесуального законодавства (статі надзвичайною формою поряд із провадженням за нововиявленими обставинами) [10, 36]. Таким чином, повноваження Верховного Суду, у складі Касаційного кримінального суду та у визначених законом випадках Великої Палати, як суду касаційної інстанції доцільно унормувати у відповідній главі КПК України, яка повинна мати назву «Касаційне провадження». У свою чергу, у ній слід окремо закріпити особливості провадження у Великій Палаті, метою діяльності якої є забезпечення однакового застосування норм права касаційними судами та, зокрема, визначити перелік видів судових рішень, які можуть бути оскаржені до цього постійно діючого колегіального органу Верховного Суду, встановити коло суб'єктів права на оскарження та порядок і строки такого касаційного оскарження. У цьому контексті є сенс скористатися пропозиціями, які викладені у Висновку Верховного Суду України на проект Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (реєстраційний № 4734

від 30 травня 2016 р.) [11] та запровадити їх у кримінальному процесуальному законодавстві. Тому у КПК України при визначенні підстав для перегляду судових рішень Великою Палатою слід вказати і перегляд судових рішень з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Крім того, частинами 5 та 6 ст. 13 Закону про судоустрій передбачається, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права та мають враховуватися іншими судами при застосуванні таких норм права. Суд має право відступити від правової позиції, викладеної Верховним Судом, тільки з одночасним наведенням відповідних мотивів. Враховуючи те, що саме Велика Палата Верховного Суду діє як суд касаційної інстанції з метою забезпечення однакового застосування норм права касаційними судами, то у КПК України зазначені положення Закону про судоустрій повинні стосуватися лише постанов, ухвалених тільки Великою Палатою. Принагідно зауважимо, що Велика Палата, вирішуючи питання про ухвалення правового висновку при задоволенні або відмові у задоволенні касаційної скарги, якщо, наприклад, обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися або норма права застосована правильно, повинна дотримуватися правила про недопустимість погіршення становища обвинувачено, засудженого, виправданого, особи щодо якої застосовано примусові заходи медичного або виховного характеру, а також

особи, щодо якої кримінальне провадження закрито. Саме така заборона у певних випадках може перешкоджати ухваленню висновку щодо застосування відповідної норми права¹.

Досліджуючи процесуальний статус Верховного Суду у кримінальному провадженні, слід звернути увагу і на Закон України «Про Вищу раду правосуддя» (далі – Закон про ВРП) [12] та зміни, які ним внесені до КПК України та які можуть бути внесені найближчим часом. Нагадаємо, що ст. 131 Конституції України до повноважень Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), крім іншого, віднесено надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою та ухвалення рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя. Разом із тим згідно зі ст. 29 Конституції України ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом 72 годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом 72 годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. Порядок реалізації наведених положень щодо затримання судді встановлено Законом про ВРП. Так, ст. 35 визначено, що рішення ВРП може бути оскаржене до Верховного Суду протягом 30 днів з дня його ухвалення. Голова Верховного Суду не може брати участі у перегляді Верховним Судом рішень ВРП; порядок і підстави оскарження визначаються законом; підстави оскарження окремих рішень ВРП визначаються цим Законом.

¹ Див., наприклад, постанову Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 19 січня 2017 р. № 5-310кк(15)16.

Оскарження рішення ВРП не зупиняє його виконання, якщо інше не визначено законом. Крім того, ст. 61 Закону про ВРП рішення ВРП про надання згоди на затримання судді, утримання його під вартою чи арештом може бути оскаржене в порядку, визначеному кримінальним процесуальним законодавством як складова частина скарги на відповідну ухвалу слідчого судді про затримання судді, утримання його під вартою чи арештом. При цьому відповідно до ч. 1 ст. 482 КПК України затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом здійснюється за згодою ВРП, без неї суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком: 1) якщо ВРП надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням; 2) затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Суддя має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута. Отже, подальше обрання запобіжного заходу щодо судді, який вчинив тяжкий або особливо тяжкий злочин, має відбуватися у загальному порядку, передбаченому Конституцією України та ст. 482 КПК України, тобто за згодою ВРП, яка є обов'язковою. Мета затримання повинна бути зазначена у протоколі про затримання. Від-

повідно до ч. 1 ст. 211 КПК України строк затримання судді без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати 72 годин з моменту затримання. Якщо суддю затримано без згоди ВРП під час або відразу ж після вчинення ним тяжкого або особливо тяжкого злочину і мета такого затримання не досягнута, то суддя відповідно до ч. 2 ст. 211 КПК України не пізніше 60 годин з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами ст. 209 КПК України, повинен бути доставлений до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно нього запобіжного заходу. Обрання стосовно судді запобіжного заходу у виді тримання під вартою чи домашнього арешту здійснюється за обов'язковою згодою ВРП, а тому Генеральний прокурор України або його заступник повинні звернутися до ВРП із поданням про надання згоди на утримання під вартою чи арешт судді. Отже, очевидно, що слідчий суддя, суд під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою чи домашнього арешту стосовно судді повинен враховувати положення параграфу 1 глави 18 КПК України та практику Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ). Слідчий суддя під час розгляду клопотання поряд з обставинами, передбаченими ч. 1 ст. 196 КПК України, враховує й наявність відповідної згоди ВРП. Однак у разі відсутності такої згоди слідчий суддя, суд не вправі застосовувати до судді такі запобіжні заходи, як тримання під вартою та домашній арешт.

Крім того, слід ст. 75 КПК України доповнити ч. 3 такого змісту: «Голова Верховного Суду не може брати участі у перегляді Верховним Судом рішень Вищої ради правосуддя».

Неабиякий практичний інтерес становлять і питання апеляційного та касаційного оскарження ухвал слідчого судді про затримання судді, застосування до судді запобіжного заходу

у виді тримання під вартою або домашнього арешту. По-перше, ухвала слідчого судді про затримання судді щодо застосування до нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою або домашнього арешту може бути оскаржена безпосередньо до відповідного апеляційного суду протягом п'яти днів із дня її оголошення. Оскільки у наведених випадках рішення ВРП про надання згоди про затримання судді, утримання його під вартою чи домашній арешт не підлягає самостійному оскарженню, то воно може бути фактично оскаржене до відповідного апеляційного суду як складова скарги на відповідну ухвалу слідчого судді про затримання судді, утримання його під вартою чи арештом.

На сьогодні ухвали, прийняті судами апеляційної інстанції за результатами розгляду скарг на ухвали слідчого судді про затримання судді щодо застосування до нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою або домашнього арешту, є остаточними і касаційному оскарженню не підлягають. Однак такий стан речей навряд чи є виправданим з огляду на таке: по-перше, відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів здійснюватиметься, зокрема, за таким напрямом, як забезпечення незалежності, безсторонності та неупередженості суддів [13]. Разом із тим згідно з Рекомендаціями СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів, незалежність суддів гарантується незалежністю судової влади загалом. Це є основним принципом верховенства

права. Незалежність суддів та судової влади мають гарантуватися Конституцією або бути закріплені на найвищому правовому рівні держав-членів. На законодавчому рівні мають бути встановлені більш конкретні норми [14]. Тож цілком логічним виглядає закріплення у ст. 126 Конституції України положень про те, що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється. По-друге, у Резолюції 2077 (2015) Парламентської Асамблеї Ради Європи (далі — ПАРЄ) від 1 жовтня 2015 р. «Зловживання досудовим затриманням у державах — учасницях Європейської конвенції з прав людини» зазначається, що враховуючи важливість застосування презумпції невинуватості під час розгляду кримінальних справ та важливість і виключність такого запобіжного заходу, як досудове затримання, що має застосовуватися лише у випадках, коли інших заходів не достатньо для забезпечення цілісності та безпеки судового процесу, ПАРЄ закликає держави — учасниці Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція): вжити заходів для скорочення випадків досудового затримання, включаючи, зокрема, обмеження використання такого заходу, як досудове затримання з метою, іншою ніж здійснення правосуддя, і звільнення затриманих, які нині перебувають під вартою за принизливих умов [15]. По-третє, відповідно до ст. 13 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [16] заходами загального характеру є заходи, спрямовані на усунення зазначеної в рішенні ЄСПЛ системної проблеми та її першопричини, зокрема, внесення змін до чинного законодавства й практики його застосування. З цією метою відповідно до ст. 14 цього Закону орган, відповідальний за забезпечення представ-

ництва України в ЄСПЛ та координацію виконання його рішень, готує аналітичний огляд для Верховного Суду України, який включає: а) аналіз обставин, що спричинили порушення Конвенції; б) пропозиції щодо приведення судової практики у відповідність до вимог Конвенції. По-четверте, єдність судової практики — це одна з основних цінностей правової системи, що гарантує стабільність правовідносин. У європейських країнах вона досягається завдяки діяльності верховних (касаційних) судів через дію доктрини «усталеної судової практики» з певними елементами прецедентного права, що має нормативне значення та покликана захищати фундаментальні принципи конституційного рівня, й свавільне відхилення від якої може підірвати конституційні основи функціонування судової системи. Саме тому в Конституції України Верховний Суд України визначався як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції, оскільки одним із його завдань є спрямування та розвиток практики застосування законів українськими судами та іншими органами держави і забезпечення її єдності. Для цього Верховний Суд України повинен виконувати функцію касаційної інстанції, яка необхідна для забезпечення єдності судової практики, а також для безпосереднього судового захисту конституційних прав та свобод [17, 574]. У протилежному випадку, як зазначає О. Хотинська-Нор, аналізуючи результат судової реформи, проведеної у 2010 р., склалася абсурдна ситуація: забезпечення єдності судової практики як мету діяльності найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції було позбавлено необхідного інструментарію — процесуальних засобів контролю та впливу на саму практику. Недосяжність мети функціонування у такому випадку поставила під питання доцільність існування в судовій системі Верховного Суду України [18, 68]. По-п'яте, як

зазначається у Доповіді, схваленій Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеційська Комісія) на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.), «Верховенство права» існування суперечливих рішень, що їх ухвалив верховний чи конституційний суд, у будь-якому разі є несумісним із принципом юридичної визначеності. Тому вимагається, щоб суди, особливо вищих інстанцій, запроваджували механізми, що надають можливість уникати суперечливості та забезпечувати узгодженість їхньої судової практики. Юридична визначеність (*legal certainty*) та вищість закону (*supremacy of the law*) передбачають, що закон застосовано на практиці. Це також означає, що він є придатним для застосування. Тому надзвичайно важливо ще до прийняття закону оцінити його на предмет придатності щодо застосування на практиці, а також перевірити *a posteriori*, чи буде його застосування ефективним. Це означає, що, звертаючись до питання про верховенство права, слід зважати на оцінювання законодавства — *ex ante* та *ex post* (пункти 50–51) [19]. Викладені міркування дозволяють дійти висновку, що з метою забезпечення конституційних гарантій незалежності та недоторканності суддів і скорочення випадків їх досудового затримання, включаючи, зокрема, обмеження використання такого заходу, як досудове затримання з метою, іншою ніж здійснення правосуддя, зокрема, як засобу тиску, і їх звільнення, які нині перебувають під вартою за принизливих умов, а також задля належного виконання у межах своєї компетенції Верховним Судом заходів загального характеру щодо виконання рішень ЄСПЛ та забезпечення єдності судової практики як складової правової визначеності, яка, в свою чергу, визнається міжнародною спільнотою, обов'язковим елементом поняття «верховенство права» слід у КПК України передбачи-

ти, що у касаційному порядку до Великої Палати можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді про затримання судді, застосування до нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою або домашнього арешту після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції, прийняті за результатами розгляду скарг на наведені ухвали слідчого судді.

Аналогічним чином слід вирішити й питання перегляду Великою Палатою рішень про застосування тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності та продовження строку такого тимчасового відсторонення (ст. 155¹ КПК України). При цьому слід мати на увазі, що ст. 65 Закону про ВРП встановлено, що рішення ВРП про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, продовження строку такого відсторонення може бути оскаржене та скасоване виключно з таких підстав: 1) склад ВРП, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень цього робити; 2) рішення не підписано будь-ким зі складу членів ВРП, які брали участь у його ухваленні; 3) рішення не містить посилання на визначені законом підстави його ухвалення або мотиви, з яких ВРП дійшла відповідних висновків. Оскарження рішення ВРП не зупиняє його виконання. Наведені положення також повинні відобразитися у КПК України.

Також у системі судустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ (ст. 31 Закону про ВРП). Зокрема, таким Вищим спеціалізованим судом є Вищий антикорупційний суд. Він, відповідно до ст. 32 Закону про ВРП, також здійснює правосуддя як суд першої інстанції у справах, визначених процесуальним законом. Крім того, аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику,

інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд; здійснює інші повноваження, визначені законом. Згідно з п. 16 розділу XII (Прикінцеві та перехідні положення) Закону про ВРП утворюється Вищий антикорупційний суд, проведення конкурсу на посади суддів до якого має бути оголошено протягом 12 місяців з дня набрання чинності законом, який визначає спеціальні вимоги до суддів цього суду. Таким чином, до 30 вересня 2017 р. повинен бути утворений Вищий антикорупційний суд. Отже, можна дійти висновку, що Верховний Суд у випадках, визначених КПК України, може здійснювати правосуддя як суд апеляційної інстанції та переглядати судові рішення, які були ухвалені Вищим антикорупційним судом як судом першої інстанції. А тому у главі КПК України, яка повинна мати назву «Апеляційне провадження», слід окремо закріпити особливості оскарження і перевірки Верховним Судом рішень, ухвалених Вищим антикорупційним судом.

Водночас слід наголосити, що провадження у Верховному Суді на виконання вимог статей 8, 9 КПК України повинно здійснюватися з урахуванням практики ЄСПЛ.

Роль адвоката, який надає професійну правничу допомогу у Верховному Суді, та значення практики ЄСПЛ як щодо стандартів надання професійної правничої допомоги у кримінальному провадженні, так і з інших кримінальних процесуальних питань на сьогодні також важко переоцінити. Не секрет, що рішення Страсбургського Суду виступають джерелом розвитку як загалом сучасного права, так і безпосередньо кримінального процесуального права, створюють ідейні, організаційні та нормативні передумови для розвитку кримінального процесуального законодавства та практики його застосування (ст. 9 КПК України). Статтею 131² Конституції України встановлено, що виключно адвокат здійснює

представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. У свою чергу, п. 11 розділу XV (Перехідні положення) Основного Закону встановлено, що представництво, відповідно до ст. 131², з 1 січня 2017 р. у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється виключно адвокатами. В абзаці 3 цього пункту зазначається, що представництво в суді у провадженнях, розпочатих до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, — до ухвалення

у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню. Таким чином, актуальним є питання внесення змін до КПК України щодо визначення порядку представництва виключно адвокатом іншої особи у Верховному Суді України під час кримінального провадження у тих кримінальних провадженнях, які розпочато до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та у разі ухвалення у відповідній кримінальній справі остаточного судового рішення, яке не підлягає оскарженню.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Москвич Л.* Новий етап судової реформи: очікування та сподівання // *Право України*. — 2016. — № 7. — С. 24–33.
2. *Про судоустрій і статус суддів* : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/stru#Stru>.
3. *Грошевий Ю. М.* Актуальні проблеми судоустрою та судочинства в Україні // *Університетські наукові записки*. — 2007. — № 1 (21).
4. *Трофименко В. М.* Теоретичні та правові основи диференціації процесуальної форми у кримінальному судочинстві : моногр. — Х., 2016. — 304 с.
5. *Конституція України* від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/stru/paran4761#n4761>.
6. *Кримінальний процесуальний кодекс України* від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. *Дроздов О.* Наукові підходи до формування окремих підстав для перегляду судових рішень Верховним Судом України у кримінальному провадженні // *Вісник Національної академії правових наук України*. — 2015. — № 1. — С. 113–129.
8. *Романюк Я.* Зміни до Конституції підтримуємо і під сумнів не ставимо [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/article/277914>.
9. *Сердюк В. В.* Верховний Суд України і реформування системи правосуддя: організаційно-правовий аспект // *Вісник Верховного Суду України*. — 2010. — № 6. — С. 35–41.
10. *Бобченко Н. Р.* Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09. — Л., 2016. — 686 с.
11. *Висновок Верховного Суду України на проект Закону України «Про судоустрій і статус суддів»* (реєстраційний № 4734 від 30 травня 2016 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/acbcb171d8d0156fc2257fc600355241/\\$FILE/%D0%92%D0%98%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%9A_4734.PDF](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/acbcb171d8d0156fc2257fc600355241/$FILE/%D0%92%D0%98%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%9A_4734.PDF).
12. *Про Вищу раду правосуддя* : Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19/paran7#n7>.
13. *Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки*, схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
14. *Рекомендації СМ/Рес (2010) 12* Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_a38.
15. *Resolution 2079 (2015) Equality and shared parental responsibility: the role of fathers* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-XrefViewPDF.asp?FileID=-22220=en>.
16. *Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини* : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

17. *Правова доктрина України* : у 5 т. — Х., 2013. — Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. — 976 с.
18. *Хотинська-Нор О. З.* Теорія і практика судової реформи в Україні : моногр. — К., 2016.
19. *Доповідь*, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.) «Верховенство права» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/\\$FILE/CDL-AD\(2011\)003rev-ukr.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/$FILE/CDL-AD(2011)003rev-ukr.pdf).

REFERENCES

1. Moskvych L. Novyi etap sudovoi reformy: ochikuvannia ta spodivannia [New stage of judicial reform: Expectations and Hope], *Pravo Ukrainy*, 2016, no. 7, pp. 24–33.
2. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 r. № 1402-VIII [About judicial system and the status of judges: The law of Ukraine of June 2, 2016 № 1402-VIII]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/stru#Stru>.
3. Hroshevyi Iu. M. Aktualni problemy sudoustroiu ta sudochynstva v Ukraini [Topic problems of judicial system and legal proceedings in Ukraine], *Universytetski naukovy zapysky*, 2007, no. 1 (21).
4. Trofymenko V. M. Teoretychni ta pravovi osnovy dyferentsiatsii protsesualnoi formy u kryminalnomu sudochynstvi [Theoretical and legal bases of differentiation of a procedural form in criminal judicial system], Kharkiv, 2016, 304 p.
5. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR [The constitution of Ukraine of June 28 of 1996 g. № 254k/96-VR]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/stru/paran4761#n4761>.
6. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 r. № 4651-VI [The criminal procedural code of Ukraine of April 13, 2012 № 4651-VI]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Drozdov O. Naukovi pidkhody do formuvannia okremykh pidstav dlia perehliadu sudovykh rishen Verkhovnym Sudom Ukrainy u kryminalnomu provadzhenni [Scientific approach to formation separate the bases for revision of judgments by the Supreme Court of Ukraine in criminal production], *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 2015, no. 1, pp. 113–129.
8. Romaniuk Ia. Zminy do Konstytutsii pidtrymuemo i pid sumniv ne stavymo [Supports changes in the Constitution also under not doubt]. Available at: <http://www.golos.com.ua/article/277914>.
9. Serdiuk V. V. Verkhovnyi Sud Ukrainy i reformuvannia systemy pravosuddia: orhanizatsiino-pravovyi aspekt [Supreme Court of Ukraine and Reforming of a justice system: organizational and legal aspect], *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*, 2010, no. 6, pp. 35–41.
10. Bobechko N. R. Apeliatsiine ta kasatsiine provadzhennia u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy [Appeal and cassation productions on criminal a sudochinstva of Ukraine], Lviv, 2016, 686 p.
11. Vysnovok Verkhovnoho Sudu Ukrainy na proekt Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» (reiestratsiinyi № 4734 vid 30 travnia 2016 r.) [Conclusion of the Supreme Court of Ukraine to the bill of Ukraine «About judicial system and the status of judges» (registration № 4734 of May 30, 2016)]. Available at: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/acbcb171d8d0156fc2257fc600355241/\\$FILE/%D0%92%D0%98%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%9A_4734.PDF](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/acbcb171d8d0156fc2257fc600355241/$FILE/%D0%92%D0%98%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%9A_4734.PDF).
12. Pro Vyshchu radu pravosuddia: Zakon Ukrainy vid 21 hrudnia 2016 r. № 1798-VIII [About the Supreme council Justice: The law of Ukraine of December 21, 2016 № 1798-VIII]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19/paran7#n7>.
13. Stratehiia reformuvannia sudoustroiu, sudochynstva ta sumizhnykh pravovykh instytutiv na 2015–2020 roky, skhvalena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 20 travnia 2015 r. № 276/2015 [Strategy Reforming of judicial system, legal proceedings and adjacent legal institute for 2015–2020, approved by the Presidential decree of Ukraine of May 20 of the 2015th № 276/2015]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
14. Rekomendatsii CM/Rec (2010) 12 Komitetu Ministriv Rady Ievropy derzhavam-chlenam shchodo suddiv: nezalezhnist, efektyvnist ta oboviazky, ukhvaleni Komitetom Ministriv Rady Ievropy 17 lystopada 2010 r. na 1098 zasidanni zastupnykiv ministriv [Recommendations CM/Rec (2010) 12 of Committee of Ministers of the Council of Europe to state members щодо judges: the independence, efficiency and duties accepted by Committee of Ministers of the Council of Europe on November 17, 2010 for 1098 a meeting of deputy ministers]. Available at: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_a38.
15. Resolution 2079 (2015) Equality and shared parental responsibility: the role of fathers. Available at: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-XrefViewPDF.asp?FileID=22220=en>.
16. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Ievropeiskoho sudu z prav liudyny: Zakon Ukrainy vid 23 liutoho 2006 r. № 3477-IV [About it is executed DECISIONS and Application of practice of the European Court of Human Rights: The law of Ukraine of February 23, 2006 № 3477-IV]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
17. *Pravova doktryna Ukrainy* [Legal doctrine of Ukraine], Kharkiv, 2013, vol. 1, 976 p.

18. Khotynska-Nor O. Z. Teoriia i praktyka sudovoi reformy v Ukraini [The theory and practice of judicial reform in Ukraine], Kyiv, 2016.
19. Dopovid, skhvalena Venetsiiskoiu Komisiieiu na 86-mu plenarnomu zasidanni (Venetsiia, 25–26 bereznia 2011 r.) «Verkhovenstvo prava» [The report, it is approved by the Venetian Commission at the 86th plenary meeting (Venice, on March 25–26, 2011) «Rule of law»]. Available at: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/\\$FILE/CDL-AD\(2011\)003rev-ukr.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/$FILE/CDL-AD(2011)003rev-ukr.pdf).

Дроздов О. М. Актуальні питання формування правових основ провадження у Верховному Суді: кримінальний процесуальний аспект

Анотація. Стаття присвячена дослідженню правової природи Верховного Суду у кримінальному провадженні. Висвітлено актуальні питання процесуального статусу Касаційного кримінального суду та Великої Палати як складових Верховного Суду. Запропоновані підходи до формування правових основ провадження у Верховному Суді як суді касаційної та апеляційної інстанції. Окремий вектор наукового пошуку присвячений проблемам оскарження і перевірки Великою Палатою Верховного Суду судових рішень щодо застосування окремих запобіжних заходів стосовно судді. Також автор розглядає питання визначення законодавчих перспектив оскарження і перевірки Верховним Судом у порядку апеляційного провадження рішень, ухвалених Вищим антикорупційним судом.

Ключові слова: Верховний Суд, Касаційний кримінальний суд, Велика Палата Верховного Суду, Європейський суд з прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, кримінальне провадження, Вищий антикорупційний суд, Вища рада правосуддя, затримання, тримання під вартою, домашній арешт, забезпечення одного застосування норм права касаційними судами.

Дроздов А. М. Актуальные вопросы формирования правовых основ производства в Верховном Суде: уголовный процессуальный аспект

Аннотация. Статья посвящена исследованию правовой природы Верховного Суда в уголовном производстве. Освещены актуальные вопросы процессуального статуса Кассационного уголовного суда и Большой Палаты как составляющих Верховного Суда. Предложены подходы к формированию правовых основ производства в Верховном Суде как суде кассационной и апелляционной инстанций. Отдельный вектор научного поиска посвящен проблемам обжалования и проверки Большой Палатой Верховного Суда судебных решений по применению отдельных мер пресечения в отношении судьи. Также автор рассматривает вопрос определения законодательных перспектив обжалования и проверки Верховным Судом в порядке апелляционного производства решений, принятых Высшим антикоррупционным судом.

Ключевые слова: Верховный Суд, Кассационный уголовный суд, Большая Палата Верховного Суда, Европейский суд по правам человека, Конвенция о защите прав человека и основных свобод, уголовное производство, Высший антикоррупционный суд, Высший совет правосудия, задержание, содержание под стражей, домашний арест, обеспечение одинакового применения норм права кассационными судами.

Drozdov O. Urgent Issues of Forming the Legal Basis of the Proceedings in the Supreme Court: Criminal Procedural Aspect

Annotation. The article investigates the legal nature of the Supreme Court in criminal proceedings. Deals with topical issues of procedural status of Cassation Criminal Court and the Grand Chamber, as components of the Supreme Court. The approaches to the formation of the legal basis of the proceedings in the Supreme Court as the court of appeal and appellate courts. A separate vector scientific research on problems of complaints and inspections of the Grand Chamber of the Supreme Court judgments on the application of specific safety measures to the judge. The author examines the issue and determine the appeal and legal perspectives checking the Supreme Court order in appeal proceedings decisions taken by the supreme anti-corruption court.

Key words: Supreme Court, Cassation Criminal Court, the Grand Chamber of the Supreme Court, the European Court of Human Rights, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, criminal proceedings, the Supreme Anti-Corruption Court, the High Council of Justice, arrest, detention, house arrest, ensure uniform application of the law courts of cassation.